

AUTORSKO PRAVO U ENCIKLOPEDIČKOM I LESIKOGRAFSKOM RADU

VLADIMIR PEZO

(Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, Zagreb)

SAŽETAK. *Leksikografski zavod* je od svojega utemeljenja do danas *sui generis* državna ustanova od interesa za znanost i kulturu. Objavljivanjem više od 223 leksikonska i enciklopedička sveska ostvaren je golem program prikupljanja građe, obrade dokumenata i informacija o cjelokupnoj čovjekovoj djelatnosti i iskustvu na Zemlji i u Svemiru. Sve su to zavodski projekti bez izuzetka. Od ideje, razradbe, izradbe i objavljivanja sve su to kolektivna djela i po međunarodnim su konvencijama definirana kao autorske zbirke. Pravno i imovinski vlasništvo su Zavoda, a moralno se pravo autora, zaposlenika i suradnika poštivalo i potpisivalo u svim edicijama. Prinoseći općemu znanstvenom i kulturnom dobru, svakom je autoru bila čast surađivati sa Zavodom. Ugovorom ili rješenjem o postavljanju potvrđivala su se pojedinačna autorska prava i ujedno prenosilo Zavodu vlasništvo na cjelinu djela. U trideset godina rada Zavoda najviše priloga dao je Miroslav Krleža, no nismo našli ni jedan autorski ugovor. Internim dokumentima te njihovim izmjenama i dopunama Zavod je razrađivao primjenu odredba Zakona o autorskom pravu, štiteći s jedne strane svoje vlasništvo a s druge jamčeći moralno pravo autoru. U posljednje vrijeme ima pojedinačnih zahtjeva za zaštitu »više prava« autora. U predstojećim izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu predložiti ćemo i obrazložiti novonastalu praksu ugovorne suglasnosti Zavoda i autora o dostignutoj nemonopolskoj razini zakonskog reguliranja hrvatske enciklopedike i leksikografije za XXI. stoljeće.

PRIMJENA AUTORSKOG PRAVA U OSTVARIVANJU ZNANSTVENIH PROJEKATA U LEKSIKOGRAFSKOM ZAVODU MIROSLAV KRLEŽA

Leksikografski zavod je *sui generis* državna ustanova od interesa Republike Hrvatske u znanosti i kulturi. Zavod je u pedeset godina postojanja objavio 223 enciklopedijska ili leksikografska sveska o cjelokupnoj čovjekovoj djelatnosti i iskustvu na Zemlji i u Svemiru. Bilo je čast raditi i uz skromne honorare surađivati na pojedinim zavodskim projektima.

Radi ugleda urednika i leksikografa, uvrštenje priloga i objavljivanje mnogim je suradnicima samo navođenje imena bilo dovoljno priznanje i gotovo sva primjena autorskog prava. Smatralo se da je jednokratnim isplata honorara otkupljeno vlasništvo priloga. Cjelokupni znanstveni i stručni rad zaposlenih autora isplatom plaća prenesen je na Zavod kao imovinskog vlasnika cjelovitog djela. Striktno se poštovao potpis autora u kolektivnomu autorskom djelu i na neograničeni rok. Nema primjera da su zavodski profesionalci (a bilo ih je 1065) ili vanjski honorarni autori (a imali smo ih više od 10 000) uvjetovali svoju znanstvenu ili stručnu suradnju kao izdvojeni ili samostalni autorski rad.

Naravno da se autorima, zainteresiranim za sabrana djela ili samostalna izdanja, davala zavodska suglasnost za prijenos.

Kao rijetko dosljedan, poznat je golemi 31-godišnji doprinos Miroslava Krleže mnogim edicijama a da za to nema niti jednoga autorskog ugovora niti je primio honorar od Zavoda. Možda se taj primjer i uz drugi, što se odnosio na prekid radnog odnosa jednomu uglednom uredniku, nakon što je objavio enciklopedički članak u stručnom časopisu prije nego je izašao zavodski svezak, bila Krležina bezprizivna praksa u Zavodu čitavih triju desetljeća.

Internim dokumentima Zavod je u posljednjih dvadeset godina razrađivao načelne odredbe Zakona o autorskom radu, štiteći, s jedne strane, svoje vlasništvo na projekt kao cjelinu, a jamčeći moralno pravo autoru na prilog s druge strane.

Što sve Zavod danas osigurava uz honorar svojim vanjskim suradnicima i uz plaću zaposlenicima da rade na zavodskim projektima dovoljno je nabrojiti: Domom Leksikografskog zavoda sa suvremeno uređenim prostorom raspolaže 220 zaposlenika s 200 osobnih računala, infrastrukturnom mrežom, bazom podataka, dokumentacijom, bibliografijom, knjižnicom i uređajima za suvremenu grafičku i računalnu pripremu teksta, fotografije, kartografije i zvučnog zapisa za objavljivanje u knjizi ili dostupnom, interaktivnom i multimedijском elektroničkom obliku. Svaki projekt posebno se prati i financira u izradbi, objavljivanju, tiskanju i plasiranju na tržištu.

Ovih dana javljaju se, dakako, usamljeni, ali ipak indikativni zahtjevi Zavodu u tumačenju cjelovitosti autorskog prava pojedinaca s imovinskopravnog i moralnopravnog stajališta. Očito se hrvatska privatizacija na krivi način i na krivom mjestu pokušava i u enciklopedijskom radu profilirati ili možda profitirati.

Zavod ima iskustva više nego ijedna pravna osoba u Hrvatskoj u izradbi i objavljivanju, u ispravkama i dopunama, u financiranju i distribuciji, u pretplati, prodaji i sufinanciranju projekata od interesa za znanost i kulturu. Možda i nesvjesno, ali najviše nesporednima unose usporedbe s nakladnicima i njihovim (nakladničkim) ugovorima glede primjene autorskog prava i odnosa nakladnika i autora. Zavod je atipičan nakladnik. Svi su projekti – od ideje razradbe, izradbe i objavljivanja – definirani kao autorske zbirke s točnim diferenciranjem autorskih imovinskih prava što pripadaju Zavodu i autorskih moralnih prava koja pripadaju potpisanim autorima.

Nema ni jednog leksikona, ni jednog enciklopedičkog sveska koji je Zavod objavio a da je cjelovito djelo, bilo sastavljeno od jednog ili više autora neovisno od Zavoda. Zavod je objavio samo i isključivo vlastite projekte. Treba uzeti u obzir da je zadaća Zavoda kao neprofitne pravne osobe i državne ustanove određena i da on kao jedina i javna ustanova za opće znanstvene i kulturne potrebe obavlja specifične i plaćene, ali i tržišno naplative, poslove u znanosti i kulturi. Radi dostupnosti i upotrebljivosti svojih radova što širem krugu čitatelja, državne dotacije pomažu istraživanje, prikupljanje i obradu podataka te prevladavanje nerentabilnosti i smanjenje cijena stvarno skupih knjiga. Taj visoko vrednovan rad nije razrađen i definiran u zakonima koji se odnose na zavodsku djelatnost.¹ A u

¹Zakon o znanstvenoistraživačkoj djelatnosti (pročišćeni tekst, NN 59/96)

Članak 6.

Znanstvenoistraživačka djelatnost temelji se na načelima:

Zakonu o autorskom radu samo se u čl. 4. spominju jednom riječi enciklopedije, kao zbirke autorskih djela.²

Specifičnosti zavodskog rada upozoravaju na potrebu reguliranja enciklopedijskog i leksikografskoga rada glade:

- općeg interesa u znanosti i kulturi,
- obveza primjene uputa i zavodskih metoda rada na svakom projektu kao cjelini,
- prijenosa autorskoga imovinskog prava djela na Zavod kao autora i vlasnika cjeline,
- zaštite autorskoga moralnog prava autoru neograničeno,
- otvorenog roka objavljivanja leksikona, rječnika i enciklopedija,
- neuvjetne i neodređene naklade,
- obveze izmjena i dopuna po vlastitoj (zavodskoj) odluci ažuriranja objavljenog ili ponovljenog djela s izmjenama i dopunama,
- isplatom honorara izvršene su sve novčane obveze ili rad za plaću kao neprenosivo pravo na daljnja ili naknadna potraživanja.

-
- slobode znanstvenoga istraživanja i stvaralaštva,
 - javnosti rada,
 - zaštite prava intelektualnoga vlasništva,
 - konkurentnosti znanstvenih programa i prijedloga,
 - nedodirljivosti i sigurnosti čovjekove osobnosti i dostojanstva,
 - etičnosti i odgovornosti znanstvenika i istraživača za posljedice vlastitoga rada,
 - brige za zaštitu okoliša,
 - povezanosti znanstvenoga istraživanja visokoškolske izobrazbe,
 - uključenosti u međunarodnu znanstvenu djelatnost.

Članak 69.

Sredstva iz članka 67. stavka 2. ovoga Zakona namijenjena su za:

- izvedbu ekspertiza od posebnog značenja za Republiku Hrvatsku,
- poticanje tehnološkog razvoja,
- poticanje pronalazaštva i zaštitu intelektualnog vlasništva,
- rad seizmološke službe,
- rad geološke službe,
- rad drugih službi.

(Stavak 2. članka 67. glasi:

»Uz sredstva osigurana za izvebu Nacionalnoga znanstvenoistraživačkog programa, u proračunu Republike Hrvatske posebno se osiguravaju sredstva za posebne namjene u znanstvenoistraživačkoj djelatnosti«).

Zakon o ustanovama (NN 76/93)

Nema odredbe o autorskom pravu i zaštiti intelektualnog vlasništva.

Zakon o radu (NN 38/95)

(U člancima 89., 90. i 91. govori se o izumima zaposlenika ostvarenim na radu i u svezi s radom, izumima koji su u svezi s djelatnošću poslodavca te o tehničkom unapređenju; o pravima i međusobnim obvezama poslodavca i zaposlenika temeljem tih izuma i novčanog nadoknadi. U članku 92. i 93. govori se o zakonskoj zabrani utakmica i ugovornoj zabrani utakmice kao zabrani takmičenja zaposlenika i poslodavca.)

² Zakon o autorskom radu (NN 9/99)

Moguće je sve to riješiti izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu ili cjelovitim zakonom o Leksikografskom zavodu, jer postojeće pozitivno zakonodavstvo ne daje kroz Zakon o ustanovama, Zakon o znanstvenoistraživačkoj djelatnosti, Zakon o radu kao ni Zakon o trgovačkim društvima ni Zakon o obveznim odnosima odgovarajuća rješenja za pravni položaj Zavoda i autora u leksikografskom radu.

Dosad je Zavod internim aktima regulirao ugovorne odredbe od načelnog da »sva prava korištenja i objavljivanja djela pripadaju Zavodu« do razrađenog »sva prava iskorištavanja djela u cijelosti i neograničeno pripadaju Zavodu, što uključuje i odobrenje autora za korištenje i nužne prilagodbe za potrebe i drugih zavodskih projekata«. Imamo regulirano i posebne uvjete iz Kolektivnog ugovora za djela iz radnog odnosa.³

Zavod na temelju ustavnih načela (članak 68.) i zakonskih odredbi podrobnije će riješiti svojim statutom, pravilnicima, odlukama i ugovorima primjenu autorskog prava u interesu hrvatske enciklopedike i leksikografije i uz pismenu suglasnost zaposlenih i svakog ugo-

³ Kolektivni ugovor za znanost i visoko obrazovanje (NN 20/99)

U članku 37. govori se o naknadi zaposleniku po osnovi izuma i tehničkog unapređenja o čemu zaposlenik i poslodavac zaključuju posebni ugovor.

U članku 46. kaže se:

»1) Zaposlenici u znanstvenom zvanju mogu obavljati znanstveni i stručni rad za tržište koji se obavlja u okviru ustanove i sredstvima ustanove.

2) Znanstveni i stručni rad iz stavka 1. ovoga članka plaća se na način određen člankom 22. ovoga ugovora.«

Članak 22. glasi:

»1) Ako se u ustanovi ostvaruju prihodi na tržištu od obavljanja svoje djelatnosti zaposlenicima pripada pravo na odgovarajuće uvećanje plaće.

2) Način raspodjele prihoda i plaćanja rada iz stavka 1. ovoga članka uredit će se aneksom ovom ugovoru, odnosno kolektivnim ugovorom na razini ustanove ili pravilnikom ustanove.

3) Zaposlenici koji svoje osnovne poslove obavljaju u punom opsegu iz ovoga ugovora nisu dužni obavljati dodatne poslove za tržište.«

6. Statut Leksikografskoga zavoda *Miroslav Krleža*

Od 20. svibnja 1991. (Odluka Vlade RH o davanju suglasnosti na Statut Leksikografskoga zavoda *Miroslav Krleža* – NN 23/91) s Izmjenama i dopunama od 24. listopada 1996. (Odluka Vlade RH o davanju prethodne suglasnosti na Odluku o izmjenama i dopunama Statuta Leksikografskoga zavoda *Miroslav Krleža* – NN 87/96)

Članak 32.

Znanstveni radnici u obavljanju svoje djelatnosti:

-obavljaju primarna istraživanja i referativno oblikovanje područja znanosti i kulture, tj. pišu i redigiraju znanstvene i stručne tekstove, izrađuju kataloge i atlase za leksikografske, enciklopedijske, bibliografske, kartografske i druge projekte i edicije,

-prikupljaju i obrađuju građu i informacije s područja znanosti i kulture, izrađuju preglede i sinteze za pojedine znanosti, interdisciplinarna znanstvena područja te područja kulturnih djelatnosti,

-unapređuju leksikografiju, informacijske i srodne znanosti, te obavljaju i druge znanstvene i stručne zadatke koje im povjeri Znanstveno vijeće.

7. Pravilnik o imenovanju, izboru, postavljenju i raspoređivanju te određivanju plaća u Leksikografskom zavodu *Miroslav Krleža* od 22. prosinca 1994. s Izmjenama i dopunama

Točka 6. glasi: »Poslove temeljne djelatnosti Zavoda obavljaju radnici Zavoda. Određeni poslovi mogu se povjeriti vanjskim suradnicima temeljem ugovora o suradnji. Djelatnici Zavoda mogu surađivati u svojstvu vanjskih suradnika isključivo izvan radnog vremena.«

Pravilnik o radu Leksikografskoga zavoda *Miroslav Krleža* od 19. lipnja 1996. s Izmjenama i dopunama od 27. veljače 1998. te Izmjenama i dopunama od 19. prosinca 2000.

vornog autora. Mogući su prijedlozi za izmjenom i dopunom Zakona o autorskom pravu uz unošenje afirmiranih specifičnosti leksikografskoga rada u Republici Hrvatskoj.

Zavod na svom polustoljetnom iskustvu ima obvezu i dužnost ne samo da regulira u XXI. stoljeću ovu važnu i kolektivnu djelatnost, nego i da unaprijedi autorsku suradnju u skladu sa zakonom i da koristi primjenu razrađenijih članaka ugovora o suradnji i ugovora o radu. Organizacijska shema rada Uredništva *Hrvatske enciklopedije* najbolje će ilustrirati kolektivni rad na autorskoj zbirici leksikografskim priložima više autora u zavodskoj radionici.⁴

Prijedlozi za zakonskim uređenjem leksikografskoga i enciklopedičkog rada kao zbirke autorskog djela u definiciji znanstvene discipline, kolektivnog, originalnog i autorskog djela; od naručitelja i inicijatora zamišljeno, odobreno, isfinancirano, izrađeno i objavljeno; uz participaciju širokog i različitog kruga kompetentnih autora u dijelovima u cjelini je vlasništvo Zavoda, bez ograničenja roka izvedbe ili reprodukcije u klasičnim ili elektroničkim tehnologijama; uz obrazloženje i dokumentaciju bit će najbolja potpora temeljitoj raspravi u zakonodavnom tijelu. Leksikografski zavod ne uzurpira pravo drugim pravnim i fizičkim osobama da uz primjenu autorskog prava ne izrađuju i objavljuju vlastita enciklopedička i leksikonska djela, na klasičnom ili računalno dostupnom suvremenom mediju.

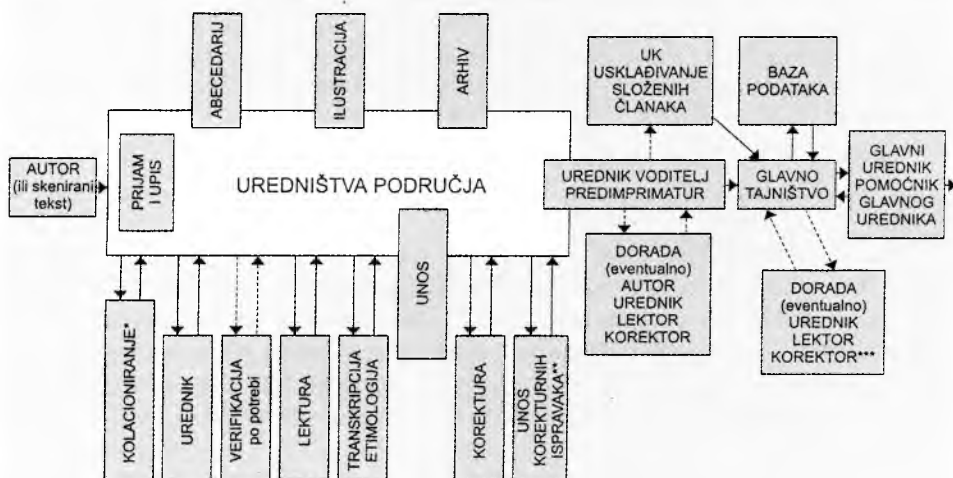
COPYRIGHT CONCERNING ENCYCLOPEDIA AND LEXICOGRAPHIC WORK

SUMMARY. Ever since its establishment, the Lexicographic Institute has been a sui generis state institution of great importance for both science and culture. The publication of more than 223 volumes of lexicons and encyclopedias materialized an immense program of collecting and processing documents and data related to every human activity on Earth and in space. All these projects were Institute's own, without exception. From the initial ideas, to production, and publication, all these projects are collective works, and in international conventions they are defined as author collections. They are legal and proprietary possession of the Institute, and the moral rights of the authors, employees, and collaborators have always been observed, since they have been signed in all the editions. Contributing to the general scientific and cultural good, each author was gratified to collaborate with the Institute. Individual author's copyrights were granted by contracts or by formal designation decisions, which also transferred the property of entire works to the Institute. In thirty years of the Institute's work most contributions came from Miroslav Krleža, without a single formal contract. The Institute continuously developed the application of the copyright law, protecting its own property on the one hand, and guaranteeing moral rights to the authors, on the other. As of lately, there have been individual requests for protection of »more authors' rights«. In the forthcoming changes of the copyright law, we shall present and expound the new practice of contractual agreement between the Institute and the authors concerning the monopolistic level of legal regulation of Croatian encyclopedism and lexicography for the 21st century.

⁴ Fotokopija organizacijske sheme HE

Prilozi

SHEMA KRETANJA RUKOPISA DO PRIJELOMA

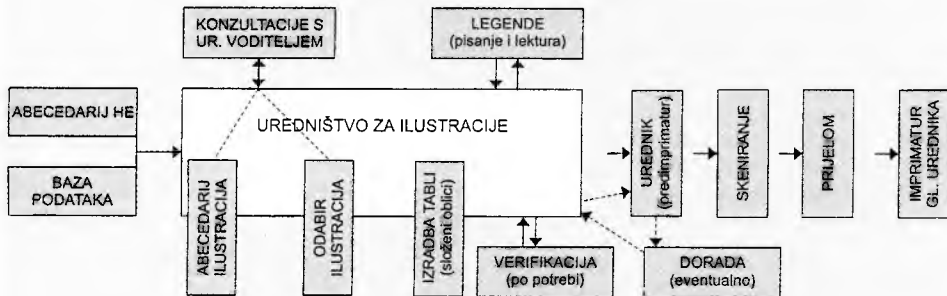

* Kolacionira se u redakciji ili prema dogovoru

** Radi se na istom upisnom mjestu gdje je tekst upisan na računalu

*** Računalna korektura radi se u bazi podataka

SHEMA KRETANJA ILUSTRACIJA

SHEMA KRETANJA RUKOPISA OD BAZE PODATAKA DO TISKARE

